

Diversitat entre reixes

Les persones LGBTI a les presons afronten la negació de la seva identitat de gènere o el rebuig a la seva sexualitat, però en alguns casos també hi experimenten altres tipus de relacions

Víctor Yustres | @victoryus3
João França | @jotaemi

“Com a dona transsexual, a la presó no trobes persones que et puguin entendre”, assegura Noa Prieto. Té 45 anys i, des que als 11 va ingressar en un centre de menors, ha passat bona part de la seva vida entre reixes. “Això a part de les tortures, els insults, les violacions, les vexacions... Paral·lelament a tot això físic, et sents sola, incompresa i que ningú et pot ajudar”, afegeix. Fa dos anys va acabar de pagar la seva última pena; íntegrament en presons d’homes. “Demanava el canvi però sempre me’l tiraven enrere, em veien molt *garrula*”, assegura. En aquestes presons ha conegut homes amb perfils molt diversos, però assegura que l’homofòbia i la transfòbia són un tret comú. ACATHI és una de les poques associacions que treballa actualment per millorar la situació de les persones LGBTI als centres penitenciaris. Van començar a interessar-s’hi quan van rebre una carta d’una dona trans que es trobava a Quatre Camins. “La carta va arribar a molts col·lectius LGBTI de Catalunya, però només nosaltres vam contestar i vam anar a visi-

tar-la”, recorda Rodrigo Araneda, president de l’associació. Des de llavors, ACATHI, que es dedica principalment a tractar temes de migracions i refugi LGBTI, ha aprofundit la seva intervenció als centres penitenciaris. La clau, segons Araneda, és l’apoderament: “Quan vius en un context que està regulat al mil·límetre, conèixer bé com funciona el sistema i quins són els teus drets pot fer que la teva situació millori”.

No només és important la feina amb les persones preses, sinó també amb el personal que treballa als centres penitenciaris. Per això, ACATHI realitza formacions al funcionariat i a les persones que elaboren els plans de treball interns de les presons i es coordinen amb les persones referents de gènere dins dels centres. Araneda reconeix que es va sorprendre de la col·laboració del personal: “Jo m’esperava un ambient més hostil, però m’he trobat amb persones que són força col·laboradores i que intenten trobar solucions innovadores a situacions que no s’havien trobat mai”.

Prieto explica que a Brians 2 va ser el primer centre on va trobar un educador especialitzat en temes de gènere, en un mòdul on destinen homes gais i dones trans. No obstant, la seva permanència allà depèn del seu comportament. “Quan una persona transsexual té un problema ja no torna a aquest mòdul de respecte perquè ha perdut la confiança dels funcionaris, però pel seu gènere li correspondria estar allà”, lamenta. Araneda, per la seva banda, considera que és necessari actualitzar el protocol existent sobre l’atenció a les persones trans als centres penitenciaris.

MARGE PER EXPERIMENTAR

Quan pensa en les vides que, com la seva, han estat travessades per la presó, Noa Prieto con-

La sociòloga Estibaliz de Miguel va dedicar la seva tesi a les relacions amoroses entre dones a la presó, que sovint formen part d’un parèntesi en les seves vides

sidera que a vegades també et pots sentir tan cada quan estàs al carrer o més lliure dins de la presó. Per a moltes persones la presó representa un parèntesi en la seva vida habitual, en els sentits més diversos. La sociòloga Estibaliz de Miguel va dedicar la seva tesi a les relacions amoroses entre dones a la presó, que sovint formen part d’aquest parèntesi, i més tard va treballar amb Cecilia Montagut i Raquel Osborne en el documental *Cárceles bolleras*.

En aquest context hi ha més marge per experimentar amb la pròpia sexualitat perquè a fora, en el seu context habitual, les dones troben “uns controls, familiars o de l’entorn, que rebutgen altres possibilitats, i el dia a dia és més heterocentrat”, assegura De Miguel. En canvi, “l’espai de la presó és un gineceu, la major part de la vida quotidiana es produeix només entre dones”. “L’homofòbia es manifesta d’una manera molt més crua en els mòduls d’homes, i en canvi en el cas de les dones hi ha una mena de permís, amb

ACATHI és una de les poques associacions que treballa actualment per millorar la situació de les persones LGBTI als centres penitenciaris

| D. VANDERH

tints sexistes, basat en la idea que les dones necessiten afecte o protecció”, explica la sociòloga. Els relats recollits en el documental, però, fugen d’aquesta idea: “Ens parlen d’experimentació, de desig o de l’agència que puguin tenir elles mateixes”.

Luisa García, coordinadora d’atenció de Creación Positiva, apunta que aquestes relacions tampoc no estan exemptes de discriminació. “Si bé les relacions sexuals entre dones es poden considerar un vincle que es desenvolupa en el temps de presó i que no es mantindrà fora, les dones que es presenten com a lesbianes sí que pateixen discriminacions per part d’altres preses”, apunta partint de la feina que han fet en dues presons catalanes. L’entitat, que va iniciar el seu programa per acompanyar les dones que viuen amb VIH a les presons, avui en dia fa una atenció integral en temes de salut sexual. “Això inclou que cadascuna pugui viure la seva sexualitat i el seu desig de la forma que vulgui”, remarca la coordinadora. ▼

PERSECUCIÓ FRANQUISTA

“Supòsit de perillositat que se li imputa: homosexual”. Així resa l’expedient policial de la detenció, l’any 1976, del valencià Antonio Ruiz, que aleshores tenia 17 anys. Ruiz va passar mesos a la presó, on va patir maltractaments i violacions. També Silvia Reyes va estar diverses vegades a la Model i al centre penitenciari de Badajoz “per anar vestida com una dona i exercir la prostitució”. Va estar aïllada amb altres preses trans o travestis en diverses presons de l’Estat espanyol.

Com elles, es calcula que unes 5.000 persones van ser detingudes i empresonades durant el franquisme i la transició a partir de la llei de perillositat i rehabilitació social pel simple fet de ser homosexuals o trans. Va ser aprovada l’any 1970 en substitució de la llei de vagabunds i malfactors, que ja criminalitzava l’homosexualitat. Amb aquesta nova legislació, però, es van habilitar dos centres penitenciaris específics per a la “rehabilitació” d’aquestes persones: el de Huelva, per als “homosexuals actius” i el de Badajoz, per als “homosexuals passius”. Allà, els presos havien de parlar amb capellans i psiquiatres i eren sotmesos a teràpies d’aversion, amb l’aplicació d’electroxocs associats a estímuls homosexuals per ser “curats”. També hi havia mòduls especials a la majoria de presons grans de l’Estat espanyol per a presos homosexuals i trans, com a la Model de Barcelona, la presó de València, la de Carabanchel o la d’Ocanya. Un cop sortien de l’internament, se’ls prohibia residir a la seva província i havien de presentar-se periòdicament davant de delegats especials, que eren membres de la Policia Nacional espanyola i la Guàrdia Civil.

El gener de 1979 es van eliminar els articles de la llei referents als actes d’homosexualitat, però encara l’any 1978 es va aplicar oficialment a tres persones. Quan es va decretar l’amnistia als empresonaments polítics de 1976, no es va incloure cap de les persones que havien estat jutjades segons aquesta llei. No va ser derogada completament fins al 23 de novembre de l’any 1995.

Antonio Ruiz és des de fa anys president de l’Associació d’Expresos Socials, des d’on reclama ara un reconeixement per a les persones represaliades. A més d’aconseguir indemnitzacions de 4.000 euros per a les persones empresonades per la llei i la publicació de tots els expedients de detencions a l’Arxiu Nacional de Catalunya, encara reclamen dues coses: que es retirin els fitxers d’antecedents penals del sistema informàtic de la policia i una pensió digna.